

SLUŽBENE NOVINE

KANTONA SARAJEVO

Godina XXIV – Broj 42

Četvrtak, 24. oktobra 2019. godine
SARAJEVO

ISSN 1512-7052

KANTON SARAJEVO

Skupština Kantona Sarajevo

Prilog 1.

PROGRAM

IZVOĐENJA OBAVEZNE PREVENTIVNE SISTEMATSKJE DERATIZACIJE NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO 2020. - 2022. GODINE

1. UVOD

Program izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo 2020.-2022 godine (u daljem tekstu: Program deratizacije) definira i utvrđuje sve najznačajnije elemente borbe protiv štetnih glodara kao što su: potreba suzbijanja glodara sa stanovišta zdravstvene zaštite, program i plan deratizacije, izbor rodenticida - preparata za uništavanje glodara, oblik i vrste mamaka, način kontrole glodara, način praćenja kvalitete provođenja deratizacije, uslove koje treba da zadovolji odabrani izvođač deratizacije, način evaluacije.

Deratizacija je skup mjera i postupaka koji se provode u svrhu smanjenja populacije štetnih glodara - štakora, miševa i mišolikih glodara, a obavezna preventivna sistematska deratizacija predstavlja opću mjeru za sprječavanje pojave zaraznih bolesti.

Obavezna preventivna sistematska deratizacija je skup različitih mjera koje se poduzimaju sa ciljem smanjenja populacije štetnih glodara ispod praga štetnosti - smanjenja broja glodara na biološki održivi nivo, zaustavljanja razmnožavanja ili potpunog uništenja prisutne populacije štetnih glodara, a koji su prirodni rezervoari i prenosioci uzročnika zaraznih bolesti ili skladišni štetnici.

Obavezna preventivna sistematska deratizacija podrazumijeva i sve mjere koje se poduzimaju radi sprječavanja ulaženja, zadržavanja i razmnožavanja štetnih glodara na površinama, u prostoru i/ili objektima. Zbog toga preventivna deratizacija ima veliki epidemiološko-higijenski značaj i važna je karika u borbi protiv zaraznih bolesti ljudi i životinja.

Pored velikog higijensko-epidemiološkog efekta, obaveznom preventivnom sistematskom deratizacijom se smanjuju velike štete koje glodari nanose privredi. Procijenjeno je da jedan štakor uništi i po desetak kilograma hrane u toku godine, te da je broj štakora 50 do 100% veći od broja stanovnika gradova, dok je u selima još veći. U zemljama u razvoju broj štakora je oko 5 puta veći od broja ljudi.

U lovu za hranom pacov je u stanju da savlada i najteže prepreke. Prilikom traganja za hranom i/ili vodom ili radi oštrenja i održavanja svojih karakterističnih sjekutića, tzv. glodnjaka koji trajno rastu, on uništava i predmete koji mu ne služe za ishranu (papir, tkanina, koža, guma, drvo, električni i ptt kablovi). U stanju je da pregrize aluminijsku pločicu debljine od 4 cm. Smatra se da su za veliki broj požara, za koje se nije mogao utvrditi uzrok, odgovorni bili pacovi koji su nagrizajući instalacije izazvali kratke spojeve.

Po svojim osobinama (lukavstvo, radoznalost, snalazljivost, velika moć razmnožavanja, opreznost, sposobnost adaptacije, izvanredno razvijen njuh i pokretljivost) pacov zauzima jedno od prvih mjesta među neprijateljima čovjeka. Nabrojene osobine otežavaju suzbijanje i uništavanje pacova.

Unatoč činjenici da pacovi (štakori) postoje od najstarijih vremena, borba za njihovo suzbijanje još uvijek traje. Deratizacija je, dakle, stara koliko i ljudska svijest o preživljavanju i dominaciji u prirodi.

Glodari oštećuju biljke i uskladištenu hranu biljnog porijekla, napadaju domaće životinje i uništavaju hranu animalnog porijekla.

Velike štete koje nanose glodari mogu se protumačiti njihovim visokim potencijalom razmnožavanja i stoga velikom brojnošću u povoljnim uslovima kao i velikom aktivnošću koja se uz ostalo manifestira i velikom potrebom za hranom. Velika proždrljivost glodara uzrokovana je lošim mehanizmom termoregulacije u njihovom tijelu, zbog čega su im potrebne velike količine energije, odnosno hrane. Tako npr. poljski miš svakog dana pojede više hrane nego što je težak, a poljska voluharica 100 do 350% više hrane nego je teška.

1.1. Vrste štetnih glodara zastupljene na našem području

Glodari su rašireni u cijelom svijetu. Na području Kantona Sarajevo, kao i na ostalim područjima u BiH, pa i u nama susjednim zemljama, dominiraju:

- crni štakor (*Rattus rattus*)
- sivi, smeđi ili kanalski ili štakor selac (*Rattus norvegicus*)
- kućni miš (*Mus musculus*)

Obaveznom preventivnom sistematskom deratizacijom ove tri vrste štetočina treba svesti na biološki održivi nivo, kako ne bi mogli da dovedu do štetnih efekata, bilo direktno ili indirektno. Osnovni cilj je sprječavanje nastanka zaraznih bolesti za koja su glodari rezervoari ili prenosioci. Tu spadaju sljedeće bolesti: kuga, virusne hemoragijske groznice, hemoragijska groznica s bubrežnim sindromom, leptospiroza, tularemija, murini tifus,

toksoplazmoza, tripanosomijaza, lišmanijaza, salmoneloza, trihineloz, bolest štakorskog ugriza - Sodoku, bjesnoća itd.

Pored uklanjanje rizika od pojave i prijenosa zaraznih bolesti obaveznom preventivnom sistematskom deratizacijom se smanjuju ili potpuno eliminišu ekonomske i privredne šteta koje nastaju uništavanjem i onečišćenjem hrane, oštećenjem kablova, namještaja, knjiga. Također, važno je pomenuti da se takođe sprječava kontaminacija površina, prostora i objekata fecesom i urinom glodara.

1.2. Karakteristike prisutnih glodara na našem području

1.2.1. SIVI PACOV (RATTUS NORVEGICUS)

Sivi pacov je izuzetno lukav glodar, inteligentan, oprezan, koji svoja legla pravi u zemlji, skladištima, na tavanima i podrumima. Posebno u jesen i zimi, seli u zgrade i kanale i tako preživljava doba sa niskim temperaturama.

Ovaj štakor koji se naziva i Selac, ima veliku pokretljivost i prisutan je u mnogim prostorima gdje žive ljudi, te na svim mogućim mjestima gdje ima hrane. Veoma je plodan i koti se 3 do 5 puta godišnje, a ponekad okoti 6 do 12 mladih.

1.2.2. CRNI PACOV (RATTUS RATTUS)

Crni pacov živi u magacinima hrane, zapuštenim dijelovima kuća, najčešće na tavanima, u toplovodima i pored kuhinja. Jede sve do čega dođe. Ima dobru reproduktivnu sposobnost, koti se 3 - 5 puta godišnje, a broj mladih varira od 5 - 10, pa se ova vrsta glodara bez preventivne deratizacije ne može staviti pod nadzor.

U nedostatku hrane prokopava i temelje kuća i naseljava se neposredno uz čovjeka. Vrlo su proždrljivi, pa jedan pacov godišnje pojede preko 12 kilograma hrane i proizvede oko 2 kg izmeta, što uz veliku štetu izaziva i zagađenje hrane i prostora.

Živi oko 18 mjeseci i za taj period može dobiti čak nekoliko stotina potomaka.

Dobro se prilagodava svim životnim prilikama, što mu omogućava preživljavanje i opstanak i u najekstremnijim uslovima. Hrani se otpacima ljudske hrane koja sadrži bjelančevine koja daje više energije. Ne boji se ljudi.

1.2.3. KUĆNI MIŠ (MUS MUSCULUS)

Kućni miš se brzo razmnožava, a godišnje ima 4 legla sa po 5 - 12 mladih koji su spolno zreli sa 2 mjeseca. Većinom naseljava tavanke prostore u kućama ili objektima kolektivnog stanovanja.

Zbog naprijed navedenog nameće se potreba redovne obavezne preventivne sistematske deratizacije bazirane na visoko standardiziranim programima i planovima izvođenja.

Potpuno biološko istrebljenje glodara je nemoguće, pa se mjere deratizacije provode stalno i trajno, kako bi se unaprijedilo zdravlje stanovništva prevenirajući zarazne bolesti uzrokovane mikroorganizmima čiji su prenosioci glodari.

1.3. Bolesti koje prenose glodari

Sve bolesti koje prenose glodari se po vrsti uzročnika mogu podijeliti na:

- Bakterijska oboljenja - tularemija, bruceloza, tuberkuloza, leptospiroza, salmoneloza....
- Virusna oboljenja - hemoragična groznica, bjesnilo, slijavka i šap, riketioze.....
- Parazitarna oboljenja - trihineloz, lajšmanijaza, kokcidioza...
- Protozoarna oboljenja - toksoplazmoza, amebijaza, sarkocistoza....
- Gljivična oboljenja - različiti oblici dermatomikoza i trihofitija.....

2. MJERE ZAŠTITE I NADZOR NAD POPULACIJOM ŠTETNIH GLODARA

Obaveza provođenja preventivne sistematske deratizacije, kao opće mjere u sprječavanju pojave zaraznih bolesti, propisana je Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Službene novine Federacije BiH", broj 29/05), a obaveznu protuepide-

mijsku dezinfekciju, dezinfekciju i deratizaciju određuje kao posebnu mjeru za suzbijanje širenja određenih zaraznih bolesti.

Obaveznom preventivnom sistematskom deratizacijom se, u smislu ovog Programa, smatra primjena hemijskih metoda i sredstava za uništavanje štetnih glodara, koji prenose uzročnike zaraznih bolesti ili su rezervoari i mogući izvor infekcije.

Najmasovnije prisustvo glodara je u naseljima sa većim brojem ljudi, sa razvijenom infrastrukturnom mrežom i objektima u kojima je intenzivna privredna proizvodnja i promet roba, pošto u takvim sredinama imaju dobre uslove za skloništa, ishranu i razmnožavanje.

Preventivne mjere infestacije mješovitim glodarima podrazumijevaju postupke koji se preduzimaju u cilju sprječavanja pristupa glodara hrani i vodi. To su građevinsko-tehničke mjere kojima se onemogućava ulazak i održavanje glodara u ljudske nastambe, a podrazumijevaju ugradnju sifona i prepreka u kanalizacionom sistemu, zatvaranju svih otvora oko dovodnih i odvodnih instalacija i slično.

Opće mjere za sprječavanje i suzbijanje zaraznih bolesti provode se u objektima koji podliježu sanitarnom nadzoru, odnosno u građevinama, postrojenjima, prostorima, na uređajima i opremi osoba koje obavljaju privrednu djelatnost i u djelatnostima u području zdravstva, odgoja, obrazovanja, socijalne zaštite, ugostiteljstva, turizma, obrta i usluga, sporta i rekreacije, objektima za javnu vodoopskrbu i uklanjanje otpadnih voda, deponijama za odlaganje komunalnog otpada, u djelatnosti javnog prijevoza, u i oko stambenih objekata, na javnim površinama i javnim objektima, te drugim objektima od javnozdravstvene i komunalne važnosti.

Po metodi i ciljevima rada obavezna preventivna sistematska deratizacija spada u preventivnu mjeru uništavanja glodara koji prenose uzročnike zaraznih bolesti ili su njihovi rezervoari. Provođenje preventivne deratizacije svake godine na području Kantona Sarajevo ima za cilj prevenciju zaraznih bolesti koje se prenose glodarima, a time i unapređenje zdravstvenog stanja stanovništva, očuvanje okoline i smanjenje ekonomske i drugih šteta od strane glodara.

U izboru metoda rada koriste se smjernice provođenja kontrole glodara u urbanim područjima koje su usvojene kao dio strategije za 21. vijek u razvijenim zemljama Evropske unije, te se uvođenjem ovih smjernica u Program deratizacije poboljšava kvalitet uspjeha i efikasnost deratizacije, te unaprijeduju metode praćenja izvođenja i evaluacije.

Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, te Odluka o obaveznoj preventivnoj sistematskoj deratizaciji na području Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj 22/13, 23/16 i 7/17) određuju izvođenje obavezne preventivne sistematske deratizacije, radi sprječavanja i suzbijanja zaraznih bolesti, poboljšanja općih higijenskih uslova za život, zaštite čovjekove sredine i smanjenja ekonomskih šteta koje uzrokuju glodari.

Programom deratizacije utvrđuju se još:

- zakonski i podzakonski akti na osnovu kojih se vrši deratizacija
- osnovne karakteristike Kantona Sarajevo
- biološke karakteristike, vrste i kontrola glodara, što je značajno za pripremu plana izvođenja deratizacije na području Kantona Sarajevo
- indikatori monitoringa za praćenje kvalitete deratizacije i donošenje odluke o provođenju interventne preventivne sistematske deratizacije
- prioritetne lokacije
- vremenski periodi izvođenja deratizacije u kalendarskoj godini
- plan izvođenja deratizacije
- izrada plana izvođenja deratizacije
- mjere sigurnosti
- druga pitanja od interesa za uspješno izvršenje deratizacije na području Kantona Sarajevo.

Program deratizacije sačinjen je prema standardima i ciljevima sistematske deratizacije koji se provode u zemljama EU, dok se metodologija odvija u nekoliko faza rada, koje podrazumijevaju sanitarno higijenske mjere i hemijske mjere uništavanja glodara.

2.1. Sanitarno - higijenske mjere u zaštiti od invazije glodara

Uspjeh svake deratizacije ključno ovisi o sanaciji okoliša, pošto striktno provedena sanacija predstavlja najmanje 60% dugoročnog uspjeha svake provedene deratizacije. Zbog toga su ove mjere preduslov i sastavni dio svake deratizacije.

Navedene mjere imaju za cilj da se stvore uslovi koji će umanjiti ili potpuno isključiti mogućnost naseljavanja glodara u raznim objektima i/ili na otvorenim površinama, a ukoliko do njega dođe da im se uskrate osnovni uslovi opstanka. Pošto su ove mjere sastavni i nerazdvojni dio ukupnog deratizacijskog procesa, potrebno je:

- spriječiti nekontrolisano odlaganje čvrstih/krutih otpadnih materija ("divlje deponije"), organskog otpada (uginule životinje, sadržaj septičkih jama, ostaci hrane iz industrije i domaćinstva) koji je potrebno prekrivati zemljom (zakopavati), spaljivati ili na drugi način učiniti nedostupnim glodarima
- osigurati dovoljan broj kontejnera za odlaganje čvrstih materija i njegovo redovno pražnjenje, čišćenje i dezinfekciju
- sanirati napuštene površine obrasle korovom, pošto su to potencijalna staništa glodara
- redovno održavati vodovodne instalacije kako bi se izbjeglo stvaranje "vlažnih mjesta" koje glodari koriste za svoje potrebe za vodom
- osigurati mjere fizičke zaštite u svim za glodare atraktivnim objektima preme važećim propisima (metalne oplate na vratima, rešetke na dostupnim prozorima i kanalizacionim otvorima i slično)
- podizati higijenski standard (svijest) stanovništva putem javnih medija i drugih sredstava informisanja

Pomenute mjere obavezno se trebaju provoditi prije pristupa direktnom uništenju glodara i postavljanju mamaca petnaest dana prije početka izvođenja deratizacije, a uz nadzor Inspeksijskih službi Kantona Sarajevo treba izvršiti čišćenje svih podrumskih prostora, kao i većih javnih prostora uklanjanjem organskih i neorganskih otpadaka.

2.2. Ispitivanje brojnosti glodara

Deset dana prije početka deratizacije postaviti meke, metodom slučajnog izbora na određenom broju mjesta u svakoj općini Kantona Sarajevo, metodologijom JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (8 mjesta i to: najveće trgovačko skladište prodaje živežnih namirnica, 2 podrumске lokacije slučajno odabranih stambenih zgrada, jedna deponija smeća, 2 kanalizaciona šahta, jedna slučajno odabrana prodavnica mesnih i jedna slučajno odabrana prodavnica mliječnih proizvoda).

2.3. Obavezna preventivna sistematska deratizacija

Programom deratizacije određen je izvedbeni dio deratizacije:

- vrijeme i način izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije
- kriterije za izvođenje interventne preventivne sistematske deratizacije tokom tekuće godine
- kriterije za izbor izvođača programa deratizacije
- kriterije za izbor hemijskih sredstava - rodenticida
- planiranje potreba rodenticida
- način postavljanja rodenticida
- obavijest stanovništvu o izvođenju deratizacije
- mjere kontrole i evaluacija
- mjere prevencije slučajnih zadesnih trovanja ljudi

3. Zakonska osnova izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo

Članom 10. stav 1. tačkom 5. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Službene novine Federacije BiH", broj 29/05) utvrđena je kao jedna od općih mjera za sprječavanje i suzbijanje zaraznih bolesti obavljanje obavezne (preventivne) dezinfekcije, dezinfekcije i deratizacije.

Pravilnikom o načinu obavljanja obavezne dezinfekcije, dezinfekcije i deratizacije ("Službene novine Federacije BiH", broj 30/16) utvrđuje se način provođenja obavezne preventivne dezinfekcije, dezinfekcije i deratizacije, te se odabrani izvodeč obavezne preventivne sistematske deratizacije u cjelosti mora pridržavati navedenog Pravilnika i snosi punu odgovornost za ostvarivanje mjera kojima se štiti zdravlje stanovništva i čovjekova okolina od onečišćenja, trovanja i nanošenja šteta.

Izvođač obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo u tekućoj godini treba imati odobrenje nadležnog ministarstva, a koje uključuje upotrebu otrova II i III iz Pravilnika o uslovima u pogledu stručne spremljenosti, prostora i drugih uslova kojima moraju udovoljavati zdravstvene ustanove, privredna društva odnosno fizičke osobe - obrtnici za obavljanje dezinfekcije, dezinfekcije i deratizacije ("Službene novine Federacije BiH", broj 30/16).

Primjena aktivnih sastojaka u mamcima koji će se koristiti u deratizaciji mora odgovarati Listi otrova koji se mogu stavljati u promet u Federaciji Bosne i Hercegovine, a koja je utvrđena Rješenjem o utvrđivanju otrova koji se mogu stavljati u promet u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 50/08).

Nadzor nad prisustvom glodara provodi se kontinuirano tokom cijele godine, a udarne faze obavezne preventivne sistematske deratizacije izvode se u proljetnom i jesenjem periodu kada je najbrojnija populacija štetnih glodara.

Pogramom deratizacije definisana su mjesta i područja koja obuhvata obavezna preventivna sistematska deratizacija:

- a) otvoreni i zatvoreni vodotoci, parkovi, groblja, površine koje nisu privedene urbanističkoj namjeni, saobraćajnice, mostovi, otvorene i zatvorene parkirališta, trgovci, tržnice i pijace, javni nužnici i druga javna mjesta na kojima postoji mogućnost zadržavanja i razmnožavanja glodara,
- b) mreža kantonalne i mjesnih kanalizacija za odvođenje otpadnih i oborinskih voda, uređaji za prečišćavanje tih voda, septičke jame i pomijare,
- c) šahtovi i energetske kanali toplovodnih, plinskih, električnih, telefonskih i drugih instalacija,
- d) glavna sanitarna deponija i ostale deponije smeća i otpadnih materijala koje služe kao sekundarne sirovine,
- e) objekti i sredstva javnog prevoza (željezničke i autobuske stanice, garažni prostori i remize saobraćajnih sredstava za javni prijevoz i aerodromski objekti),
- f) svi objekti i prostorije koji služe za proizvodnju, preradu i promet životnih namirnica i predmeta opće upotrebe
- g) pomoćni prostor stambenih i stambeno-poslovnih zgrada, u svim oblicima svojine, uključujući podrumе, tavane, drvarnice, magazinske prostore, dvorišta, smetljarnike, garaže, otvorena i zatvorena dubrišta,
- h) prostorije za ostavljanje poljoprivrednih mašina i oruda, te pripadajuće javne površine navedenih objekata (dvorišta, parkovi i slično),
- i) neuređene i djelomično uređene zelene i druge površine u okolini stambenih zgrada,
- j) podrumi, tavani, drvarnici, magacinski prostori, dvorišta, smetljarnice, garaže, otvorena i zatvorena dubrišta i slično poslovnih i pomoćnih prostorija na kojima postoji mogućnost razmnožavanja glodara, posebno prostori za skladištenje i pripremu hrane, te pripadajuće površine (dvorišta, parkovi):
  - preduzeća trgovinskih, ugostiteljskih i zanatskih radnji,

- hotelsko-turističkih, ugostiteljskih, sportskih i rekreacionih prostora,
- predškolskih, školskih, vjerskih ustanova i institucija, dačkih i studentskih domova, domova penzionera i drugih sličnih subjekata,
- zdravstvenih ustanova u svim oblicima svojine,
- objekata za pružanje medicinskih i higijenskih usluga stanovništva (centri za masažu, kiropraktične ordinacije, pedikerski, kozmetički, frizerski i brijači saloni, solariji),
- organa uprave, javnih preduzeća i ustanova, privrednih društava, organizacija i drugih pravnih lica u svim oblicima svojine, kao i fizičkih lica - obrtnika,
- uslužnih, trgovinskih, zanatskih i ugostiteljskih radnji, a naročito onih koji se bave proizvodnjom, skladištenjem i prometom životnih namirnica,
- drugih pravnih i fizičkih lica,
- svih ostalih subjekata/objekata i drugih mjesta na kojima postoji mogućnost zadržavanja i razmnožavanja glodara.

Stručni nadzor nad izvođenjem obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo vrše zaposlenici Radne jedinice za epidemiologiju JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i Kantonalna uprava za inspeksijske poslove - Sanitarna inspekcija.

Evaluaciju nad kvalitetom provedbe Programa deratizacije, uz korištenje savremenih indikatora nadzora, provodiće JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

Kantonalna uprava za inspeksijske poslove - Sanitarna inspekcija, pored stručnog nadzora, kontrolisati će i provoditi i druge upravne mjere, a u skladu sa svojim ovlaštenjem, u cilju uspješnog izvođenja deratizacije.

Troškove obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo, koji se odnose na javne površine i javna dobra finansiraju se iz sredstava planiranih u Budžetu Kantona Sarajevo, sa pozicije Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo.

4. OSNOVNE KARAKTERISTIKE OBAVEZNE PREVENTIVNE SISTEMATSKE DERATIZACIJE NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO

4.1. Definicija i osnovni pojmovi

Obavezna preventivna sistematska deratizacija podrazumijeva i uključuje niz mjera kojim se populacija glodara koji se nalaze u naseljima, odnosno u blizini ljudi, smanjuje na biološki održivi nivo:

"obavezna" - znači da je društvena zajednica ovu mjeru obavezna provesti na osnovu Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (takoder, ova mjera obavezna je i za fizička i pravna lica koja su vlasnici objekata).

"preventivna" - znači da se izvodi u cilju preveniranja nastanka bolesti.

"sistematska" - označava metodologiju rada koja podrazumijeva da će se, po istoj metodologiji, sa istim preparatima (prilagođenim vrstama objekta) u što je moguće kraćem vremenskom periodu provesti na cjelokupnom području Kantona. Za njeno provođenje nadležan je Kanton.

"deratizacija" - uništavanje štetnih glodara, odnosno smanjenje njihovog broja kako bi se onemogućio njihov direktni ili indirektni štetni utjecaj na zdravlje ljudi, smanjile ekonomske štete koje oni uzrokuju i eliminisao estetski nedostatak uzrokovan njihovim prisustvom u okolišu.

Termin **"sistematska"** čini ključnu razliku u odnosu na obavezne preventivne deratizacije koje su, u skladu sa Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti i Pravilnikom o vršenju DDD obaveza privrednih subjekata i fizičkih lica, a odnose se na objekte u njihovom vlasništvu. Preventivnom sistematskom

deratizacijom se, pored navedenih objekata, obuhvataju i sve javne površine i objekti od javnog interesa.

Za provođenje obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo koristiti se propisana metodologija rada sa određenim vremenskim periodima, a koja će se provesti na svim prostorima Kantona Sarajevo, a u skladu sa Programom deratizacije.

Adekvatnom primjenom Programa deratizacije preveniraju se sve opasnosti od širenja zaraznih i parazitarne bolesti koje se prenose direktno i indirektno preko glodara, te smanjuju ekonomske štete koje nanose glodari uništavanjem i zagadenjem životnih namirnica i okoliša.

4.2. Ciljevi Programa obavezne, preventivne, sistematske deratizacije

Osnovni cilj izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije je svodenje broja štakora i drugih štetnih glodara u kanalizacionoj mreži, vodotokovima, nadzemnim i podzemnim objektima i drugim javnim površinama na biološki održivi minimum.

Biološki održivi minimum podrazumijeva značajno smanjenje broja glodara i svodenje na epizootijski minimum, što znači na broj koji nije štetan za ljude. Tako se smanjuju i rizici od prenošenja zaraznih bolesti, kao i ekonomske štete na području koje mogu uzrokovati štakori i drugi štetni glodari.

Prioritetni ciljevi:

- a) prevencija bolesti ljudi od zaraznih bolesti za koje su glodari rezervoari i prenosioci
- b) postizanje većeg nivoa zaštite zdravlja stanovnika
- c) smanjenje ekonomskih šteta koje uzrokuju glodari
- d) unapređenje sanitarno- higijenskih i estetskih uslova

Da bi se postigli nabrojani ciljevi potrebno je zadovoljiti slijedeće uslove:

- deratizaciju provoditi kvalitetnim rodenticidima (hemijskim sredstvima za uništavanje glodara) koji su registrovani za upotrebu u našoj zemlji
- ispoštovati planirano vrijeme za izvođenje deratizacije
- precizno odrediti kritične tačke na kojim se može javiti povećan broj glodara, kako bi se tim mjestima poklonila posebna pažnja
- uvesti stalni monitoring nad realizacijom Programa deratizacije
- po ukazanoj potrebi provesti i interventnu deratizaciju u periodu između dvije operativne faze (proljećna i jesenja)

Specifični zadaci Programa deratizacije

Programom deratizacije treba da se osiguraju slijedeći specifični zadaci:

- a) da se utvrdi stepen infestacije glodarima prema unaprijed napravljenom planu, tako da budu obuhvaćene sve općine Kantona, da se izvrši procjena infestacije u različitim objektima i na različitim javnim površinama (u stambenim objektima i dvorištima, na trgovima, u parkovima, obalama vodotokova rijeka i potoka), s ciljem stvaranja što objektivnije slike stanja na terenu. Ispitivanjem obuhvatiti najmanje 10% ukupnog programskog zadatka preventivne sistematske deratizacije
- b) da se utvrdi postojanje uslova u okolišu koji pogoduju razvoju i održavanju glodara (najčešće neadekvatna dispozicija krutog otpada, te da predlože djelotvorne mjere uklanjanja)
- c) osiguranje deratizacije svih stambenih objekata i dvorišta, na saobraćajnicama, trgovima, parkovima, na obalama vodotokova rijeka koje protiču kroz općine Kantona i to na jedinstven način na čitavom području Kantona
- d) obezbjeđenjem saradnje i edukacije građana izbjeći eventualne neželjene događaje i time postići uspjeh deratizacije
- e) obezbjeđenje kontinuiranog nadzora nad provođenjem Programa deratizacije, kako od strane JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, tako i od Sanitarne kantonalne inspekcije.

5. OSNOVNE KARAKTERISTIKE KANTONA SARAJEVO

Kanton Sarajevo se prostire na površini od 1.276,90 km² sa devet općina i sa relativnom gustom naseljenosti od 328,46 stanovnika po km². Površina četiri gradske općine čini samo 11,08% ukupne površine Kantona Sarajevo, ali sa relativnom gustom naseljenosti od 1942,68 stanovnika na km², dok područje ostalih pet općina čini 88,92% ukupne površine Kantona Sarajevo, ali sa izrazito manjom gustom naseljenosti od 127,29 stanovnika na km².

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku ukupan broj stanovnika u 2018. godini u Kantonu Sarajevo je iznosio 419.414 stanovnika.

Tabela 1. Općine Kantona Sarajevo - površina

	NAZIV OPĆINE	Površina u km ²
1.	Stari Grad	51,4
2.	Centar	33,0
3.	Novo Sarajevo	9,9
4.	Novi Grad	47,2
5.	Ilidža	143,4
6.	Vogošća	71,7
7.	Ilijaš	308,6
8.	Hadžići	273,3
9.	Trnovo	338,4
	UKUPNO:	1.276,9

Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

Tabela 2. Stanovi, poslovni prostori i garaže na području Kantona Sarajevo

	NAZIV OPĆINE	Broj stambenih jedinica	Broj poslovnih jedinica	Broj garaža
1.	Stari Grad	3.663	543	179
2.	Centar	18.434	1.769	1.183
3.	Novo Sarajevo	23.895	1.152	620
4.	Novi Grad	31.385	1.073	1.097
5.	Ilidža	10.468	638	1.283
6.	Vogošća	4.041	114	245
7.	Ilijaš	1.051	31	3
8.	Hadžići	1.268	68	67
9.	Trnovo	617	62	200

Izvor podataka: Ministarstvo prostornog uređenja, gradnje i zaštite okoliša - Sektor za upravljanje, realizaciju projekata i nadzor u stambenoj zaštiti

Tabela 3. Zelene otvorene površine

Plan i program održavanja javnih zelenih površina Kantona Sarajevo za 2019. godinu		
Red. br.	OPŠTINA	Površina u m ²
1.	Stari Grad	15.274
2.	Centar	450.189
3.	Novo Sarajevo	595.536
4.	Novi Grad Sarajevo	1.245.862
5.	Ilidža	398.459
6.	Vogošća	247.573
7.	Pionirska dolina	85.085
	UKUPNO:	3.037.978

Izvor podataka: KJKP "Park" d.o.o. Sarajevo

Napomena: Navedene površine ne obuhvataju određene novoizgrađene zelene površine, te je potrebno navedeno uvećati za 30%

U Planu izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije odrediti će se, prema indikatorima za ispitivanje broja štakora i epidemiološkoj situaciji, operativne smjernice izvođenja deratizacije.

Posebna pažnja treba da bude usmjerena prema općinama užeg gradskog područja Kantona Sarajevo, koje imaju veliku gustinu naseljenosti, odnosno veliki broj stanovnika, veliki stambeni prostor, javne zdravstvene ustanove, predškolske i školske ustanove i mnoge druge javne objekte koji su od posebnog značaja za Kanton Sarajevo.

Obaveznom preventivnom sistematskom deratizacijom treba da budu obuhvaćeni i urbani dijelovi općina Ilidža, Hadžići, Vogošća, Ilijaš i Trnovo, kao i granične zone prema šumskim i poljskim površinama koja su potencijalna mjesta od najezde šumskih glodara. Prema metodološkom uputstvu u Programu deratizacije treba da se postave sredstva na graničnim šumskim područjima iz kojih je moguća pojava šumskih glodara s ciljem smanjenja rizika od unošenja zaraznih bolesti koje prenose isti. Na ovaj način spriječiti će se pojava zoonoza koje se održavaju u enzootičnim žarištima, kao što je hemoragična groznica.

U skladu sa svojom djelatnošću JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, će aktivno vršiti nadzor nad pojavom zaraznih bolesti koje se mogu dovesti u vezu sa prisustvom glodara i prenošenjem putem njih.

Kod eventualne pojave ovih bolesti između provođenja dvije udarne faze, provodit će se Interventna deratizacija, koja ima za cilj da, u što kraćem vremenskom periodu stavi pod kontrolu sve potencijalne izvore i puteve prenosa bolesti za koje mogu da budu odgovorni glodari, sa ciljem brže eliminacije istih. Na taj način smanjuje se rizik obolijevanja ljudi.

5.1. Prioritetne lokacije

Posebnu pažnju treba posvetiti mjestima i lokacijama gdje se glodari (štakori) najčešće okupljaju, razmnožavaju, a to su otvoreni vodotoci, zelene površine, kanalizaciona mreža (637 km), glavna sanitarna deponija i ostale deponije smeća i otpadnih materijala, stambene jedinice, zdravstvene, socijalne i obrazovne ustanove i ostale.

Programom deratizacije utvrđeno je da se na području Kantona Sarajevo obuhvati 205.400 dužnih metara vodotokova, gdje je predviđeno da se na obje obale (desna i lijeva) svakog vodotoka izvrši deratizacija u svakoj fazi deratizacije.

Tabela 4. Vodotokovi u Kantonu Sarajevo

Naziv vodotoka	Dužina u metrima
Miljacka	38.000
Željeznica	14.000
Dobrinja	7.400
Jošanica	5.100
Zujevina	5.300
Žunovnica	4.200
Tilava	3.900
Butmirski potok	3.200
Koševski potok	4.200
Kanal kod Energoinvesta	1.900
Potok- Zrak	1.000
Misoča	1.100
Bosna	2.900
Ostali vodotokovi	10.500
Ukupno za jednu fazu deratizacije	102.700 X 2 (obale)

6. UTVRĐIVANJE STEPENA INFESTACIJE

Stepen infestacije, odnosno brojnost glodara određuje se kao trenutni stepen infestacije (u stambenim zgradama se određuje kao količnik broja zgrada u kojima je zabilježena pojava štakora i ukupnog broja zgrada na promatranom području), te kao godišnji

stepen infestacije (zbir svih zgrada u kojima je zabilježena pojava štakora na promatranom području tokom godine dana podijeljen s ukupnim brojem posmatranih zgrada).

Utvrđivanje stepena infestacije na javnim površinama, trgovima, parkovima i uz korita rijeka - vrši se brojanjem aktivnih rupa glodara na jedinicu površine.

Kanton Sarajevo zbog svog specifičnog kotlinskog položaja i neadekvatno riješene dispozicije otpadnih voda (koje se izljevaju u užoj gradskoj zoni u rijeku Miljacku) ima veliki problema sa nadzorom nad štakorima i drugim štetnim glodarima, naročito u periodu niskog vodostaja rijeke.

Na području Kantona Sarajevo se takođe nalazi i razne vrste bespravno odloženog otpada, što predstavlja idealno stanište za život i održavanje štakora i drugih štetnih glodari.

U toku realizacije Plana obavezne preventivne sistematske deratizacije pratiti će se kvalitet uspjeha izvođenja deratizacije i u svakom slučaju kada se ocijeni da bi trebalo unaprijediti efikasnost urađene deratizacije, provoditi će se Interventna deratizacija.

Ocjena kvaliteta provođenja Programa deratizacije vršiti će se prema osjetljivim indikatorima u monitoringu nadzora, te će se isti u tekućoj godini kontinuirano evaluirati.

7. OSNOVNI INDIKATORI ZA PROCJENU STEPENA INFESTACIJE

Osnovni indikatori za određivanje stepena infestacije su:

- uočavanje glodara u različitim dijelovima dana
- nalaz izmeta
- ustanovljavanje aktivnih rupa
- ustanovljavanje šteta
- prisustvo mirisa urina glodara
- prisustvo dlaka glodara i drugih indirektnih pokazatelja

Tabela 5. Uočavanje glodara u različitim dijelovima dana

Vrijeme javljanja štakora	Broj uočenih štakora	Ocjena ugroženosti štakorima
Pojava štakora u sumrak ili noću	do 3	visoka
Pojava štakora redovno noću, a primjećuju se i danju	3-10	vrlo visoka
Pojava štakora danju, a noći vrlo uočljivo	preko 10	alarmantna

Ovakvo prikupljeni podaci su značajni, ali ne i dovoljni pa je potrebno izvršiti i dodatna ispitivanja za određivanje stepena infestacije:

Nalaz izmeta - izmet pacova selca je ravan i malo zaobljen, sa zaobljenim krajevima. Prosječna dužina izmeta je oko 6-8 mm i širina 1,5-4 mm. Nalazi se na putevima kuda se ovaj pacov kreće. Tokom 24 sata pacov selac odloži oko 40 komada izmeta. Izmet crnog pacova je nešto kraći i malo tanji sa oštrim krajevima. Tokom 24 sata crni pacov odloži oko 80 komada izmeta. Izmet kućnog miša je crne boje, dugačak 4 mm, a širok do 2 mm. Svjež izmet je mekan i sjajan, a nakon dva dana postaje čvrst, bez sjaja i boja mu postaje svjetlija.

Ustanovljavanje aktivnih rupa - ovaj metod se zasniva na potrebi pacova selca da pravi rupe u tlu. Najčešće se radi o rupama veličine 6 - 10 cm. Od velikog je značaja odrediti da li su rupe "aktivne" ili ne, jer su samo aktivne rupe dokaz infestacije. Aktivnost rupa se utvrđuje zatvaranjem rupa zemljom ili papirom. Ponovo otvorene rupe su aktivne. Na većim površinama se broj aktivnih rupa utvrđuje tako što se broje rupe u kvadratima površine od jednog kvadratnog metra koje se postavljaju dijagonalno na parceli od 1ha i na osnovu proporcije se određuje stepen infestacije.

Ustanovljavanje šteta - štete koje glodari nanose su često najpouzdaniji dokaz njihovog prisustva. Ove štete su posebno vidljive na predmetima ili robama koje se mogu oštetiti glodanjem (drvo, kablovi, papir, vreće šećera, brašna i sl.)

Prisustvo mirisa urina glodara - miris urina glodara je veoma specifičan i lako prepoznatljiv, na glatkim i vodonepropusnim površinama. Nekada je osnovni pokazatelj prisustva glodara, naročito ako je njihov broj manji.

Prisustvo dlaka glodara i drugih indirektnih pokazatelja - u objektima u kojim ima glodara često se nađu dlake te masni tragovi od masnih tijela glodara na zidovima. Dlake glodara se posebno lako uočavaju u mlinovima, silosima, magacinima i pekarama gdje su ulijepljene brašnom.

8. OPERATIVNI PROGRAM IZVOĐENJA OBAVEZNE PREVENTIVNE SISTEMATSKE DERATIZACIJE NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO U TEKUĆOJ GODINI

Operativni program izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije treba da sadrži:

- obim posla, odnosno definisanost područja na kome će se provesti obavezna preventivna sistematska deratizacija
- vrijeme izvođenja
- vrste sredstava i preparata, njihove količine i načine primjene
- obaveze izvođača deratizacije
- načine obavještanja građana, pravnih i fizičkih lica
- obaveze pravnih i fizičkih lica
- nadzor nad provođenjem deratizacije (vrste nadzora i izvršiooci)

8.1. Obim posla, odnosno definisanost područja na kome će se provesti obavezna preventivna sistematska deratizacija

- a) otvoreni i zatvoreni vodotoci, parkovi, groblja, površine koje nisu privedene urbanističkoj namjeni, saobraćajnice, mostovi, otvorena i zatvorena parkirališta, trgovci, tržnice i pijace, javni nužnici i druga javna mjesta na kojima postoji mogućnost zadržavanja i razmnožavanja glodara;
  - b) mreža kantonalne i mjesnih kanalizacija za odvođenje otpadnih i oborinskih voda, uređaji za prečišćavanje tih voda, te septičke jame i pomijare;
  - c) šahtovi i energetske kanali toplovodnih, plinskih, električnih, telefonskih i drugih instalacija;
  - d) glavna sanitarna deponija i ostale deponije smeća i otpadnih materijala koji služe kao sekundarne sirovine;
  - e) objekti i sredstva javnog prevoza (željezničke i autobuske stanice, garažni prostori i remize saobraćajnih sredstava za javni prevoz i aerodromski objekti);
  - f) svi objekti i prostorije koji služe za proizvodnju, preradu i promet životnih namirnica i predmeta opće upotrebe;
  - g) pomoćni prostor stambenih i stambeno-poslovnih zgrada, u svim oblicima svojine, uključujući: podrum, tavane, drvarnike, magazinske prostore, dvorišta, smetljarnike, garaže, otvorena i zatvorena dubrišta;
  - h) prostorije za ostavljanje poljoprivrednih mašina i oruda, te pripadajuće javne površine navedenih objekata (dvorišta, parkovi i sl.);
  - i) neuređene ili djelimično uređene zelene i druge javne površine u okolini stambenih zgrada,
  - j) podrumi, tavani, drvarnici, magacinski prostori, dvorišta, smetljarnici, garaže, otvorena i zatvorena dubrišta i sl. poslovnih i pomoćnih prostorija na kojima postoji mogućnost razmnožavanja glodara, posebni prostori za skladištenje i pripremu hrane, te pripadajuće površine (dvorišta, parkovi i sl.):
- preduzeća, trgovinskih, ugostiteljskih i zanatskih radnji,
  - hotelsko-turističkih, ugostiteljskih, sportskih i rekreacionih prostora,
  - predškolskih, školskih, vjerskih ustanova i institucija, đачki i studentski domovi, domovi penzionera i drugi slični subjekti,
  - zdravstvenih ustanova u svim oblicima svojine,

- objekata za pružanje medicinskih i higijenskih usluga stanovništvu (centri za masažu, kiropraktične ordinacije, pedikerski, kozmetički, frizerski i brijački saloni, solariji),
- organa uprave, javnih preduzeća i ustanova, privrednih društava, organizacija i drugih pravnih lica u svim oblicima svojine, kao i fizičkih lica - obrtnici,
- uslužnih, trgovinskih, zanatskih i ugostiteljskih radnji, a naročito onih koji se bave proizvodnjom, skladištenjem i prometom životnih namirnica,
- drugih pravnih i fizičkih lica,
- svih ostalih subjekata/objekata i drugih mjesta na kojima postoji mogućnost zadržavanja i razmnožavanja glodara.

8.2. Vrijeme izvođenja

Obavezna preventivna sistematska deratizacija se vrši u dvije operativne faze rada (proljetnoj i jesenjoj), svake kalendarske godine i obavezno se izvodi u svakoj operativnoj fazi na svim objektima ili prostorima koji su naprijed navedeni.

Deratizacija se izvodi kontinuirano u toku cijele godine, a operativne (udarne) faze se izvode u proljetnom i jesenjem periodu kada je najveća populacija štetnih glodara, te kada se zbog biološkog ciklusa i migracionih svojstava glodara postižu i najbolji efekti uništavanja istih u naseljenim mjestima.

Vremenskih termina izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije se trebaju pridržavati pravna i fizička lica, te izvođači deratizacije:

- a) Prva (proljetna) operativna faza deratizacije provoditi će se u vremenskom intervalu od 01. 04. do 30. 05. kalendarske godine,
- b) Druga (jesenja) operativna faza deratizacije provoditi će se u vremenskom intervalu od 01. 10. do 30. 11. kalendarske godine.

Interventna deratizacija je treća faza izvođenja deratizacije, a provoditi će se po potrebi, uočenoj infestaciji štetnih glodara. Interventna deratizacija mora se provesti u objektima i prostorima kada se uoči povećani broj glodara kao i u svim slučajevima kada se pojavi nesigurna ili pogoršana epidemiološka situacija zaraznih bolesti koje prenose glodari. Interventna deratizacija vremenski se izvodi tokom cijele kalendarske godine, između dvije faze, a sve do početka prve (proljetne) operativne faze deratizacije na području Kantona Sarajevo u narednoj godini. Kontinuitet deratizacije se postiže obradom mjesta koja služe kao stalna legla i staništa glodara uspostavljanjem tzv. "stalnih hranilišta" koja se održavaju tokom cijele godine.

8.3. Vrste sredstava i preparata, količine i načini primjene

Obavezna preventivna sistematska deratizacija se izvodi hemijskim sredstvima i preparatima čija je upotreba dozvoljena na području Federacije Bosne i Hercegovine i koja, uz toksikološku ocjenu, imaju i dokaz o utvrđenoj efikasnosti, prema propisima koji regulišu ovu oblast, a pismeni dokaz podnose izvođači deratizacije. Primjena aktivnih sastojaka u mamecima koji će se koristiti u deratizaciji mora odgovarati Listi otrova koji se mogu stavljati u promet u Federaciji Bosne i Hercegovine, a koja je utvrđena Rješenjem o utvrđivanju liste otrova koji se mogu stavljati u promet u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Provjeru efikasnosti sredstava vrši ovlaštena ustanova. Preporuku za provjeru efikasnosti sredstava može dati Kantonalna uprava za inspekcijske poslove - Sanitarna inspekcija ili JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

8.4. Obaveze izvođača deratizacije

Izvođač deratizacije mora imati odobrenje Federalnog ministarstva zdravstva, a koje uključuje upotrebu otrova II i III grupe iz Pravilnika o uslovima u pogledu stručne spremljenosti,

zaposlenika, tehničke opremljenosti, prostorija i drugih uslova kojima moraju udovoljavati zdravstvene ustanove, privredna društva odnosno fizičke osobe-obrtnici za obavljanje dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije ("Službene novine Federacije BiH", broj 30/16).

Izvođač je dužan da prilikom izvođenja deratizacije preduzima sve potrebne mjere predostrožnosti za zaštitu zdravlja građana i radnika koji izvode deratizaciju, kao i mjere za zaštitu domaćih životinja, korisnih insekata, životne i radne sredine.

8.5. Načini obavještanja građana, pravnih i fizičkih lica

Izvođač je dužan da prije početka izvođenja deratizacije obavijesti građane i druga pravna i fizička lica o početku i načinu izvođenja deratizacije, dajući potrebna uputstva za zaštitu od eventualnih štetnih posljedica.

Uputstva za zaštitu sadrže:

- a) opće mjere predostrožnosti i sigurnosti
- b) posebne mjere za zaštitu građana i imovine
- c) opće mjere za zaštitu domaćih životinja
- d) mjere koje se odnose na obaveze pravnih i fizičkih lica za pripremanje prostora u kojima se izvodi deratizacija, što podrazumijeva uklanjanje smeća i drugih otpadaka, obezbjeđenje pristupačnosti prostoru, davanje potrebnih obavještenja stručnim licima izvođača i dr.

Obavještenja i uputstva daju se na prigodan način putem plakatiranja, oglašavanja u sredstvima javnog informisanja, prije i u toku izvođenja deratizacije.

8.6. Obaveze pravnih i fizičkih lica

Sva pravna i fizička lica u čijim se objektima izvodi obavezna preventivna sistematska deratizacija, su dužna da stručnim radnicima izvođača omoguće pristup i daju im potrebna obavještenja.

Također, dužni su provoditi određene mjere i izvršavati radnje koje im nalažu stručni radnici izvođača u cilju osiguranja uspješnog izvođenja deratizacije i zaštite ljudi i domaćih životinja.

8.7. Nadzor nad provođenjem deratizacije (vrste nadzora i izvršioci)

Stručni nadzor nad izvođenjem deratizacije javnih površina i javnih dobara, vrše higijensko-epidemiološke ekipe JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, a Upravni nadzor nad provođenjem te nadzor nad organizacijom i izvođenjem deratizacije vrši Kantonalna uprava za inspekcijske poslove - Sanitarna inspekcija. Sanitarna inspekcija po svom nalazu ili nalazu Zavoda za javno zdravstvo može zabraniti ili obustaviti izvođenje deratizacije iz slijedećih razloga:

- a) kada se utvrdi da izvođač deratizacije koristi preparate čija efikasnost nije provjerena i upotreba dozvoljena,
- b) kada se utvrdi da nisu ispunjeni uslovi propisani u Programu i Odluci,
- c) kada se utvrdi da radnici koji vrše deratizaciju nemaju propisanih uslova za vršenje deratizacije.

O svim nalazima Sanitarne inspekcije obavještava se Koordinacioni odbor za praćenje izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije i JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo. U slučaju nekvalitetnog ili nepotpunog izvršenja deratizacije, Sanitarna inspekcija će predložiti Koordinacionom odboru da naredi da se postupak deratizacije ponovi o trošku izvođača ili predložiti raskid ugovora na štetu izvođača deratizacije.

9. IZVOĐENJE OBAVEZNE PREVENTIVNE SISTEMATSKE DERATIZACIJE

Obe faze deratizacije (proljetna i jesenja faza deratizacije) uključuju nekoliko aktivnosti

I - PRVA OPERATIVNA FAZA - proljeće tekuće godine
PRVA OPERATIVNA FAZA - proljeće tekuće godine obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo provoditi će se u vremenskom intervalu:
- OD 01.04. do 30.05. tekuće godine

1.) Prva etapa ciljanih aktivnosti

U prvoj etapi rada planirane su dvije vrste djelatnosti :

1.1 Higijensko uklanjanje organskih i neorganskih otpadaka iz podrumskih i tavanskih prostora, te sa površina koje će se deratizirati

Vremenski period aktivnosti: 01. 04. do 10. 04. tekuće godine

1.2 Ispitivanje i procjena broja glodara

Izvesti će se prema metodologiji postavljanja meka, metodom slučajnog izbora, na određenom broju mjesta u svakoj općini Kantona Sarajevo.

Vremenski period aktivnosti: 10. 04. do 18. 04. tekuće godine

2.) Druga etapa ciljanih aktivnosti

Vrijeme za provođenje druge etape Prve operativne faze Programa deratizacije je od 19. 04. do 30. 05. tekuće godine

II - DRUGA OPERATIVNA FAZA - jesen tekuće godine

DRUGA OPERATIVNA FAZA - jesen tekuće godine obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo provoditi će se u vremenskom intervalu:
- OD 01. 10. do 30. 11. tekuće godine

1.) Prva etapa ciljanih aktivnosti

U prvoj etapi rada planirane su dvije vrste djelatnosti:

1.1 Higijensko uklanjanje organskih i neorganskih otpadaka iz podrumskih i tavanskih prostora, te sa površina koje će se deratizirati

Vremenski period aktivnosti: od 01.10. do 05.10. tekuće godine

1.2 Ispitivanje i procjena broja glodara

Izvesti će se prema metodologiji postavljanja meka, metodom slučajnog izbora, na određenom broju mjesta u svakoj općini Kantona Sarajevo

Vremenski period aktivnosti: 06.10. do 15.10. tekuće godine

2.) Druga etapa ciljanih aktivnosti

Druga etapa druge operativne faze Programa obavezne preventivne sistematske deratizacije Kantona Sarajevo provoditi će se od 16.10. do 30.11. tekuće godine.

1. Prva etapa ciljanih aktivnosti

1.1. Higijensko uklanjanje organskih i neorganskih otpadaka iz podrumskih i tavanskih prostora, te sa površina koje će se deratizirati

Sanitarno higijenske mjere u zaštiti od glodara imaju za cilj stvaranje povoljnih uslova za provođenje sistematske deratizacije Kantona Sarajevo, a što je bitan preduslov za postizanje efikasnosti.

Sanitarno higijenske mjere se obavezno moraju provoditi prije pristupa direktnom uništavanju glodara i postavljanju mamaca i treba ih provesti prije početka izvođenja deratizacije, kako u proljetnoj, tako i jesenjoj operativnoj fazi.

Ove mjere, u prvom redu, podrazumijevaju čišćenje svih podrumskih prostorija, kao i većih javnih prostora te uklanjanje svih organskih i neorganskih otpadaka. Za čišćenje i uklanjanje otpada sa javnih površina neophodno je uključivanje javnog komunalnog preduzeća.

Kod kolektivnih oblika stanovanja, provođenje higijensko-sanitarnih mjera se, zbog važnosti ovih aktivnosti obavezno mora provoditi uz nadzor prestavnika pravnih lica kojim je povjereno održavanje zajedničkih prostorija zgrada. **Za uspjeh provođenja Programa deratizacije najvećim dijelom odgovorne su ove mjere, odnosno uspješnost cijelog procesa i do 60% zavisi o pravilno provedenim sanitarno-higijenskim mjerama.**

1.2 Ispitivanje i procjena broja glodara se treba izvršiti deset dana prije izvođenja deratizacije na terenu, a provodi se po jednoj od predloženih metodologija koje su sastavni dio ovog Programa.

Cilj ove aktivnosti je da se odredi stepen infestiranosti, odnosno brojnost glodara u objektima i na površinama koje će se tretirati preventivnom sistematskom deratizacijom. Ispitivanje će se izvršiti u različitim vrstama objekata i na različitim općinama na području Kantona.

Ispitivanja brojnosti glodara se treba provesti nakon čišćenja i uklanjanja organskih i anorganskih otpadaka iz podrumskih prostorija i ostalih objekata koji se trebaju deratizirati.

Primarno postavljanje mamaca - metoda skrininga za ocjenu stepena infestacije glodara

Metodologija: Postavljanje meka na 8 odabranih lokacija u svakoj općini, po istim kriterijima izbora koje će se koristiti u izvođenju obavezne preventivne deratizacije na području Kantona Sarajevo.

Izabrat će se 8 mjesta i to: najveće trgovačko skladište prodaje živežnih namirnica, dvije podrumске lokacije slučajno odabranih stambenih zgrada, jedna deponija smeća, dva kanalizaciona šahta, jedna slučajno odabrana prodavnica mesnih i jedna slučajno odabrana prodavnica mliječnih proizvoda.

Meke 15-25 grama će se postaviti na razdaljini od 3-5 m².

JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, poslije izbora najpovoljnijeg izvođača, ima pravo izmjene lokacija za primarno postavljanje meka iz Operativnog plana.

Postavljanje **probnih mamaca** - predstavlja prilično preciznu metodu, ali ne i potpuno tačnu jer pacovi imaju osobinu da skladište hranu, a mogu se hraniti i nekim drugim hranivima. Proviđi se tako što se zrnata hraniva koja se koriste za izradu mamaca postavljaju u tačno određenim količinama na mjestima na kojima se očekuje prisustvo glodara, na 24 sata se mjerenjem utvrđuje količina pojedene hrane u periodu od 5 do 8 dana, a potom se na osnovu formule izračunava broj pacova.

$$P = H / 28 \times N$$

Pri čemu **P** - predstavlja vjerovatan broj pacova, **H** - količinu pojedene hrane, 28 - količinu hrane koju pacov pojede za jedan dan (miš pojede **6g**) i **N** - broj dana koliko je bila izložena hrana.

Pet dana po postavljanju meka za trovanje glodara izvršit će se mjerenje broja preostalih meka i metodologijom JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo utvrditi procjena stanja glodara, što će biti smjernica za operativni rad provođenja preventivne deratizacije.

2.) Druga etapa ciljanih aktivnosti

Postavljanje mamaca prilikom izvođenju u operativnom programu obavezne preventivne sistematske deratizacije

- postavljanje mamaca u potpunosti treba primijeniti prema metodologiji utvrđenoj u Programu deratizacije na području Kantona Sarajevo u tekućoj godini
- poslije 10 dana izvršiti kontrolu postavljenih mamaca i obnoviti ih ukoliko je više od 50% potrošeno
- poslije 25 dana, a najkasnije 30 dana od postavljanja skloniti i uništiti preostale mamce
- u provođenju deratizacije vodotokova i kanalizacione mreže obavezno se mora rukovoditi principima vezivanja parafinskih blokova - mamaca na propisani način, a ni u kom slučaju vršiti istresanje mamaca u kanalizacioni sistem ili vodotokove
- svi pasta rodenticidi, kao i rastresiti parafinski mamci, treba da budu u originalnim pakovanjima proizvođača, sa tekstom na jednom od službenih jezika koji se koriste u Bosni i Hercegovini, o sastavu i djelovanju, kao i upozorenju na mogućnost trovanja

U ustanovama za proizvodnju hrane i lijekova, kao i zdravstvenim ustanovama koristiće se hranilice za glodare, a

njihovo postavljanje mora se evidentirati na tlocrtima i dostaviti JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

Za deratizaciju školskih i predškolskih ustanova, odnosno prostora koji su dostupni djeci koristiti isključivo adhezivne mamke kako bi se izbjegao potencijalni rizik od neželjenih posljedica.

Kod postavljanja mamaca za uništavanje glodara pridržavati se i slijedećih obaveznih postupaka rada:

- mamke treba postavljati na mjesto gdje je zapažen najveći broj glodara
- mamci treba da budu nedostupni ljudima i korisnim životinjama te se njima ne smiju kontaminirati živežne namirnice
- mamci ako nisu postavljeni na nedostupna mjesta, moraju biti izloženi na podlošci i kutijama.

10. IZBOR PREPARATA

Za provođenje obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo koristiti će se isključivo rodenticidi druge generacije antikoagulanata čiji sastav mora odgovarati skupini otrova II grupe iz Rješenja o utvrđivanju liste otrova koji se mogu stavljati u promet u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", broj 50/08).

Svaki izvođač radova u ponudi treba navesti :

- a. Izbor rodenticida, generičko ime, glavne karakteristike rodenticida u odnosu na djelovanje.
- b. Zemlju proizvođača, puni naziv firme proizvođača, kao i dostaviti Certifikate o kvalitetu rodenticida koji će se koristiti u obaveznoj preventivnoj sistematskoj deratizaciji.
- c. Rodenticidi II grupe moraju da imaju deklaraciju proizvodnje, profakturu ponude, garanciju da će izvršiti uplatu, rok dostave rodenticida u Sarajevo te rok trajanja (upotrebe) koji važi najmanje do početka prve operativne faze naredne godine.
- d. JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i Sanitarna inspekcija će izvršiti nadzor kod prijema rodenticida, zapisnički utvrditi količinu i vrstu rodenticida, a u toku izvođenja vršiti stalan nadzor nad primjenom rodenticida.
- e. Kod svakog nepridržavanja primjene i načina upotrebe odabranih rodenticida obavezna preventivna sistematska deratizacija će se obustaviti na štetu izvođača radova.

Prednosti ove skupine rodenticida za uništavanje glodara su:

- uništavaju sve vrste glodara
- postižu smrtnu dozu kod glodara već nakon jednog uzimanja zatrovane mase u minimalnim količinama
- uništavaju glodare otporne na prvu generaciju rodenticida
- smrt glodara nastaje 3-7 dana poslije unošenja zatrovane mase, pa ne izaziva pojavu opreza i straha kod glodara
- postavlja se manja količina zatrovane mase, što smanjuje rizik od štetnih posljedica i zagađenja sredine
- u koncentracijama u kojima se upotrebljavaju za suzbijanje glodara nisu otrovni za ljude ni toplokrvne životinje
- ne izazivaju rezistenciju
- ne smiju djelovati repelentno

Izvođač obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo, mora da ima Rješenje Ministarstva zdravstva Federacije BiH za prometovanje otrova, shodno odredbama Zakona o prometu otrova ("Sl. list RBiH", br. 2/92 i 13/94).

10.1. Vrste sredstava za deratizaciju

U Programu deratizacije radi efikasnije kontrole i borbe protiv glodara određene su vrste mamaca:

parafinski, rastresiti i adhezivni mamci

Normativna masa mamaka:

- manja meka 25-30 g
- srednja meka 50 g
- veća meka 100-150 g perforirana ili sa žicom

U Programu deratizacije za područje Kantona Sarajevo najveći postotak mamaca biti će sastavljen od parafiniziranih mamaca (cca 60%), od čega u obliku blokova 60% i u obliku briketa 40%. Rastresiti mamci će sačinjavati 35% od ukupne količine mamaca, dok će ostatak od oko 5% sačinjavati adhezivni mamci.

10.2. Planiranje postavljanja meka-mamaca

Parafinski mamci smiju se postavljati na otvorenim površinama isključivo u skladu sa Pravilnikom o načinu obavljanja obavezne dezinfekcije, dezinfekcije i deratizacije ("Službene novine FBiH", broj 30/16) i Programom deratizacije.

Posebnu pažnju treba posvetiti postavljanju otrovnih meka u prostorima u kojima se obavlja proizvodnja i/ili promet namirnica, pa otrovne meke treba postaviti u posebno zaštićenim, zatvorenim i označenim kutijama.

Obavezno je vođenje evidencije o šemi postavljanja, da se namirnice zaštite od slučajnog ili namjernog onečišćenja.

Ako se deratizacija obavlja u objektima u kojima se nalaze rasute namirnice, treba sakupiti ostatke meka nakon provedenog postupka deratizacije.

Za deratizaciju kanalizacionog sistema, riječnih obala i nasipa koristiti parafinske mamce učvršćene za žicu.

Strogo je zabranjeno istresanje mamaca u kanalizacionu mrežu, te za eventualne takve postupke, izvođač snosi i zakonsku odgovornost.

Za deratizaciju školskih i predškolskih ustanova, odnosno prostora koji su dostupni djeci koristiti isključivo adhezivne mamke kako bi se izbjegao potencijalni rizik od neželjenih posljedica.

U odstupanju postavljanja meka na navedene načine, prekinuti će se provođenje sistematske deratizacije na štetu izvođača.

U izvođenju deratizacije u tekućoj godini za upotrebu su planirani mamci s antikoagulantima II generacije koji se izlažu u manjim količinama, jer su vrlo učinkoviti a dovoljno je jednokratno uzimanje.

a) Stambeni objekti sa pripadajućim površinama-okućnice

- 1 meka (20-50 gr) na 20 m² tlocrtne površine (cca 300 gr po objektu na 10 mjesta)

b) Privredni objekti i pripadajući prostori

- 1 meka (20-50 gr) na 10 m² tlocrtne površine (cca 600 gr na 20 mjesta)

c) Objekti za preradu, proizvodnju, skladištenje i prodaju namirnica

- u objektu: 1 meka (20-50 gr) na 20 m² tlocrtne površine u za to namijenjene kutije (cca 200 gr po objektu na 10 mjesta)
- oko objekta: 1 meka (20-50 gr) na 10 m² tlocrtne površine (cca 600 gr po objektu na 20 mjesta)

d) Objekti javne namjene (predškolske, školske i zdravstvene ustanove)

- u objektu: 1 meka (20-50 gr) na 20 m² tlocrtne površine u za to namijenjene kutije (cca 200 gr po objektu na 10 mjesta)
- oko objekta: 1 meka (20-50 gr) na 10 m² tlocrtne površine (cca 500 gr po objektu na 20 mjesta)

Napomena: U prostore koji su dostupni djeci ne stavljati mamake već adhezivna sredstva na zaštićena mjesta.

e) Otvorene javne površine

Deratizacija otvorenih javnih površina provodi se izlaganjem voodootpornih meka samo u aktivne rupe glodavaca ili na zaštićena mjesta na način da su meke nedostupne neovlaštenim osobama, djeci i neciljnim životinjskim vrstama.

Parkovi i zelene površine:

- meka (20-50 gr) na 10- 20 m² tlocrtne površine u rupe ili žbunje

e) Kanali, otvoreni vodotokovi:

- meka (20-50 gr) na 10 dužnih metara obale vodotoka

f) Kanalizacioni sistem otpadnih voda

Kod izlaganja meka u sistem kanalizacije treba osigurati prisustvo uposlenika lokalne komunalne službe. Deratizacija kanalizacije provodi se izlaganjem vodootpornih meka vezanih žicom u reviziono okna ili suhe dijelove kanalizacije. Poklopac svakog revizionog okna u koje je postavljena meka mora se obilježiti bojom.

- 1 meka (100-200 gr) na 200 m kanalizacije, ili u svako 2. ili 3. reviziono okno, ili 1000 meke na 500 m kanalizacije raspoređenih na 10 mjesta

g) Deponije krutog i organskog otpada

Ukoliko se radi o deponijama većih površina zatrovane meke treba izlagati u prstenu širine 5-10 m oko deponije, a na svakih 5-10 m udaljenosti jedne od druge,

- 1 meka (20-50 gr) na 10 m² tlocrtne površine (cca 500 gr/100 m² na 10 mjesta)
meke (20-50 gr) na svakih 5-10 m u prstenu (cca 1000 gr/100 m² na 20 mjesta)

Ako su deponije ograđene i pod nadzorom, u deratizaciji se mogu koristiti i antikoagulantna prašiva za posipanje aktivnih rupa i puteva kretanja glodara.

U provođenju obavezne preventivne sistematske deratizacije poželjno je koristiti istovrsne meke za cijelo područje i u svim objektima (ovisno o namjeni objekta).

U slučaju visokog stepena infestacije, nezavisno o tipu objekta, treba udvostručiti predviđenu količinu zatrovanih meka. Iz tog razloga treba predvidjeti cca 30% više sredstava (strategijska rezerva) od stvarno potrebnih.

Vrijeme provođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije mora biti što kraće, kako bi se cijelo interesno područje pokrilo u što kraćem vremenu, što utiče na zadane efekte preventivne sistematske deratizacije.

10.3. Planirana rodenticidna sredstva

Kod planiranja količina rodenticidnih sredstava za provođenje obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo za tekuću godinu mora se voditi računa da se rodenticidni mamci koriste krajnje racionalno, da su postavljeni stručno i na mjestima na kojima je potrebno ostvariti visoke standarde kontrole glodara.

Tabela 6. Planirane količine rodenticida koje će se koristiti u obaveznoj preventivnoj sistematskoj deratizaciji na području Kantona Sarajevo u tekućoj godini za jednu fazu preventivne sistematske deratizacije

NAZIV SREDSTVA	KOLIČINA u kg	Struktura %
RASTRESTITI MAMCI Rodenticidi druge generacije antikoagulanata	3930,00	30,00%
PARAFINSKI BLOKOVI Rodenticidi druge generacije antikoagulanata	5900,00	45,00%
PARAFINSKI BRIKETI Rodenticidi druge generacije antikoagulanata	3000,00	23,00%
ADHEZIVNI MAMCI	270,00	2,00%
UKUPNO	13.100,00	100,00%

Planirana količina rodenticidnih sredstava za provođenje obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo u tekućoj godini bi trebala biti dovoljna, a na osnovu dosadašnjih iskustava i pokazatelja uspješnosti u

provođenju obaveznih preventivnih sistematskih deratizacija na području Kantona Sarajevo prethodnih godina.

11. INTERVENTNA DERATIZACIJA

Interventna deratizacija je dopunska deratizacija koja će se provoditi na svim lokalitetima Kantona Sarajevo, na zahtjev JU Zavod za javno zdravstvo i Sanitarne inspekcije, ako ocijene da je došlo do povećanog broja glodara ili kada se ocijeni da postoje epidemiološki rizici za pojavu zaraznih bolesti koje se prenose glodarima.

Interventna deratizacija će se, po potrebi, provoditi kada se uoči povećani broj glodara ili ako se u 7 dana od postavljanja mamaca utvrdi da je 50% pojedeno od strane glodara, kao i u svim slučajevima kada se pojavi nesigurna ili pogoršana epidemiološka situacija zaraznih bolesti koje prenose glodari.

Vrijeme i način izvođenja interventne deratizacije odredit će JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i Sanitarna inspekcija.

12. OSTALI POTREBNI MATERIJALI

Osim rodenticida u procesu deratizacije moraju se koristiti i drugi materijali-ambalaža:

Tabela 7. Ostali potrebni materijali

NAZIV	KOLIČINA
Zaštićene kutije	3.900
Tacne	41.000

Navedene količine su dovoljne za izvođenje cjelokupne obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo u tekućoj godini.

13. OBAVJEŠTAVANJE JAVNOSTI

Jedna od obaveza izvođača je da informiše javnost prije početka izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo u tekućoj godini na prigodan način:

- Potrebno je obavijestiti građane i druga pravna i fizička lica o početku i načinu izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo
- o obavezi higijenskog fizičkog uklanjanja organskih i neorganskih otpadaka iz podrumskih i tavanskih prostora, u naprijed definisanim terminima

Obavještenja o izvođenju obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo u tekućoj godini vršiti će se oglašavanjem u sredstvima javnog informisanja i putem plakatiranja, prije i u toku izvođenja aktivnosti.

Obavezna je javna obavijest preko malih i velikih plakata, koji će se postavljati na javnim mjestima, te na drugi prigodan način dijeliti javnosti.

Tabela 8: Potreban broj plakata za informisanje javnosti

VRSTA INFORMACIJE	KOLIČINA
veliki plakati-obavijesti (najmanje formata A3)	1.500 komada
mali plakati-obavijesti (najmanje formata A5)	10.000 komada
UKUPNO	11.500 komada

Izvođač mora da sačini i izda potrebna pismena uputstva za zaštitu od eventualnih štetnih posljedica, a u skladu sa članom 5. Odluke o obaveznoj preventivnoj sistematskoj deratizaciji na području Kantona Sarajeva ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj 22/13, 23/16 i 7/17), gdje je navedeno da je izvođač dužan da prilikom izvođenja deratizacije preduzme sve potrebne mjere predostrožnosti za zaštitu zdravlja građana i radnika koji izvode deratizaciju, kao i mjere za zaštitu domaćih životinja, korisnih insekata, životne i radne sredine.

Pismena uputstva za zaštitu treba da sadrže:

- Opšte mjere predostrožnosti i sigurnosti
- Posebne mjere za zaštitu građana i imovine
- Opšte mjere za zaštitu domaćih životinja i korisnih insekata
- Mjere koje se odnose na obaveze pravnih i fizičkih lica za pripremanje prostora u kojima se izvodi deratizacija (uklanjanje smeća i drugih otpadaka, obezbjeđenje pristupačnosti prostoru, davanje potrebnih obavještenja stručnim licima izvođača i dr.)

Izvršitelji obavezne preventivne deratizacije dužni su pismeno obavještavati Sanitarnu inspekciju o planu rada za svaki dan provedbe deratizacije. Dnevni plan rada uključivat će ulice koje će biti obuhvaćene deratizacijom svakog dana u sedmici i popis djelatnika koji obavljaju poslove, a izvršitelji su ga dužni dostaviti pet radnih dana unaprijed.

O akcijama izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije građani će biti obavješteni lijepljenjem pisanih obavijesti na oglasnim pločama stambenih zgrada te ubacivanjem u poštanski sandučić predstavnika stanara, odnosno vlasnika objekta, pet dana prije njihove provedbe.

Izvršitelji su dužni savjetovati predstavnike stanara kojim se obrate prilikom obavljanja deratizacije o provedbi ostalih mjera za smanjenje populacije glodara u prostorima, kao što su onemogućavanje pristupa glodarima, sanitacija zgrade, otklanjanje hrane, skloništa i vode za glodare u njihovoj zgradi.

Prilikom postavljanja zatvorenih mamaca izvršitelji deratizacije će na vidljivom mjestu postaviti Obavještenje o obavljenoj deratizaciji koje sadrži naziv izvršitelja i datum kad je deratizacija provedena.

U slučaju potrošnje izloženih meka ili drugog dokaza o prisutnosti glodara građani će obavijestiti Sanitarnu inspekciju koja će sa izvršiocem odlučiti o dodatnom postavljanju mamaka.

Na dan provedbe deratizacije iz obavijesti, vlasnici zgrada ili stanari dužni su omogućiti pristup ekipama u podrumске, suterenske i gospodarske prostore u zgradama i dvorištima, a obavljene poslove ovjeriti potpisom na potvrdi.

14. NADZOR I KONTROLA IZVOĐENJA OBAVEZNE PREVENTIVNE SISTEMATSKE DERATIZACIJE NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO U TEKUĆOJ GODINI

Nadzor predstavlja trajnu, organizovanu aktivnost čija je osnovna zadaća sistematsko prikupljanje, analiziranje i korištenje svih relevantnih podataka u vezi izvođenja Obavezne preventivne sistematske deratizacije.

Izvođač je dužan da sačini Operativni plan izvođenja cjelokupne obavezne preventivne sistematske deratizacije na području Kantona Sarajevo u tekućoj godini, u skladu sa Programom deratizacije. U Operativnom planu treba da bude utvrđena cjelokupna i dnevna dinamika izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije, a što je polazna osnova za provođenja nadzora i kontrole izvršenja aktivnosti.

Kontrola obavezne preventivne sistematske deratizacije se obezbjeđuje na četiri nivoa :

- a) od strane samog izvođača - interna kontrola
- b) od strane vlasnika ili korisnika objekta ili prostora koji se deratiziraju - kontrola korisnika usluga
- c) od strane Sanitarne inspekcije i komunalnih inspekcija - kontrola od strane nadležnih organa uprave
- d) od strane JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - kontrola od strane stručne institucije

Kontrola se smatra potpunom samo ako je provedena od strane sva četiri navedena nivoa.

14.1 Posebne odredbe nadzora

Izvođač deratizacije je dužan, prema novim odredbama mjera sigurnosti provođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije u EU, da ukloni ostatke i uginule glodare u roku od 10 dana od dana postavljanja sredstava za deratizaciju.

U slučajevima visoke infestacije ponovno postavljanje mamaca treba provesti 7 dana nakon prvog postavljanja u svim slučajevima kada se ocijeni da je više od 50% postavljenih mamaca pojedeno od strane glodara.

Nakon završetka obavezne preventivne deratizacije izvođač deratizacije treba ostatke mamaca i uginulih glodara pokupiti i bezbjedno zbrinuti u roku 10 dana od dana završetka deratizacije.

Izvođač deratizacije je dužan, za vrijeme rada, da vodi evidenciju o izvršenim deratizacijama, putem Evidencijskih kartica o obavljenoj deratizaciji iz Pravilnika o uslovima u pogledu stručne spremljenosti, tehničke opremljenosti, prostorija i drugih uslova kojima moraju udovoljavati zdravstvene ustanove, pravna i fizička lica - obrtnici za obavljanje dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije.

Izvođač je dužan, za vrijeme rada, pored evidencijskih kartica o obavljenoj deratizaciji obezbijediti i individualni karton i evidencije o dnevnom Programu izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije.

Monitoring nadzora broj 1.

Monitoring za nadzor provođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije kanalizacione mreže

Datum _____
 Izvođač _____
 Kontrola ovlaštenog lica _____
 Broj revizijskih otvora (šahtova) u kojima je vršena deratizacija _____
 Ukupna dužina deratizovane kanalizacione mreže _____
 Potpis ovlaštene osobe: _____

Monitoring nadzora broj 2.

Monitoring za nadzor provođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije otvorenih vodotokova

Datum _____
 Izvođač _____
 Kontrola ovlaštenog lica higijensko-epidemiološke ekipe Zavoda _____
 Naziv vodotoka _____
 Broj izloženih parafinskih blokova _____
 Količina izložene mase - u kg _____
 Potpis ovlaštene osobe: _____

Monitoring nadzora broj 3.

Individualni karton i evidencije o dnevnom Programu izvođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije

Datum _____
 Lokacija izvođenja _____
 Izvođač _____
 Kontrola ovlaštenog lica _____
 Potpis i pečat ovlaštene osobe: _____

Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i Sanitarna inspekcija, pored ostalih obaveza, vršiti će i monitoring nadzora broj 1. 2. i 3. provođenja obavezne preventivne sistematske deratizacije.

15. KOORDINACIONI ODBOR

Ministar zdravstva Kantona Sarajevo imenuje Koordinacioni odbor za praćenje organitacije i izvođenje deratizacije, koji čine predstavnici Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, predstavnik općina, predstavnik Sanitarne inspekcije, predstavnik JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i predstavnici drugih pravnih i fizičkih lica čiji objekti podliježu obavezi deratizacije.

Zadatak Koordinacionog odbora je da vrši koordinaciju izvršenja svih poslova i zadataka u vezi sa realizacijom Programa deratizacije, plana deratizacije i operativnih planova deratizacije. Takođe Koordinacioni odbor raspravlja problematiku vezanu za organizaciju i izvođenje deratizacije i blagovremeno predlaže izvođaču mjere za prevazilaženje teškoća koje mogu negativno uticati na opći uspjeh izvođenja deratizacije.

16. MJERE SIGURNOSTI

Tokom izvođenja svih faza obavezne preventivne sistematske deratizacije moraju se poduzimati mjere sigurnosti:

- a) prilikom postavljanja mamaca treba paziti da isti ne dospiju u slivna područja ili vodotokove koji se koriste za dodatne potencijale za pijaće vode.
- b) izvođač deratizacije je obavezan sakupiti nepotrošene mamce nakon određenog roka.
- c) izvođač deratizacije je dužan da plakate o izvođenju deratizacije postavi na vidna mjesta, a u pisanim materijalima moraju biti istaknute opasnosti po ljude i domaće životinje, kao i tačan naziv mamaca - rodenticida, te njihov registrovani naziv.
- d) u svakom slučajnom, zadesnom trovanju sa sredstvima za deratizaciju, izvršit će se stručna elaboracija, a sve posljedice snosi izvođač deratizacije.
- e) Izvođač deratizacije dužan je pokupiti uginule glodare i zbrinuti ih na adekvatan način

Vlada Kantona Sarajevo

Na osnovu člana 26. i 28. stav 1. Zakona o Vladi Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 36/14 - Novi prečišćeni tekst i 37/14 - Ispravka), člana 126. tačka b), a u vezi sa članom 23. stav (3) Zakona o policijskim službenicima Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj 38/18 i 26/19), Vlada Kantona Sarajevo, na 41. sjednici održanoj 10.10.2019. godine, donijela je

UREDBU

O SMJEŠTAJU, ČUVANJU I POSTUPANJU SA PRIVREMENO ODUZETIM PREDMETIMA OD STRANE POLICIJSKIH SLUŽBENIKA UPRAVE POLICIJE MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO

POGLAVLJE I - OPĆE ODREDBE

Član 1. (Predmet)

Ovom Uredbom propisuje se smještaj, čuvanje i postupanje sa privremeno oduzetim predmetima od strane policijskih službenika Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Uprava policije) i druga pitanja od značaja za navedenu oblast.

Član 2. (Značenje izraza)

Pojedini izrazi korišteni u ovoj Uredbi imaju sljedeće značenje:

- a) nadležna organizaciona jedinica Uprave policije - organizaciona jedinica Uprave policije nadležna za postupanje u krivičnom, prekršajnom, upravnom ili drugom postupku u skladu sa odredbama važećeg Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo,
- b) policijski službenik - zaposlenik Uprave policije koji je ovlašten da primjenjuje policijska ovlaštenja propisana odredbama Zakona o policijskim službenicima Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 38/18 i 26/19) i postupa kao ovlašteno službeno lice u skladu s odredbama zakona kojim je propisan krivični postupak i drugim zakonom u Bosni i Hercegovini,
- c) privremeno oduzeti predmet - predmet koji je, u skladu sa odredbama zakona policijski službenik Uprave policije privremeno oduzeo i izdao potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta,

- d) depozit - mjesto u nadležnoj organizacionoj jedinici Uprave policije gdje se privremeno oduzeti predmeti daju na čuvanje i koje na zahtjev pohranitelja (deponenta - nadležne organizacione jedinice Uprave policije) čuvar (depozitar) vraća i
- e) depozitar - magacioner u Odjeljenju za materijalno opremanje i komercijalne poslove, odnosno viši samostalni referent za finansijske i poslove blagajne u Odjeljenju za finansijsko-knjigovodstvene poslove Sektora za materijalno-finansijske poslove ukoliko se radi o deponovanju novca ili drugih dragocjenosti.

Član 3.

(Ravnopravnost spolova)

Gramatička terminologija u ovoj Uredbi podrazumijeva uključivanje oba spola.

POGLAVLJE II - PRIVREMENO ODUZIMANJE I VRAĆANJE PREDMETA

Član 4.

(Ovlaštenje za privremeno oduzimanje predmeta)

Policijski službenik će, u skladu sa odredbama zakona privremeno oduzeti predmet:

- a) kada je oduzimanje predmeta propisano odredbama važećeg zakona kojim je regulisan krivični postupak,
- b) kada je oduzimanje predmeta propisano odredbama važećeg zakona kojim je regulisan prekršajni postupak,
- c) kada je to neophodno radi zaštite javne sigurnosti,
- d) kada je u posjedu lica koje je lišeno slobode i koje taj predmet može upotrijebiti za samoozljeđivanje, napad na drugo lice ili bijeg i
- e) u drugim slučajevima kada je to propisano.

Član 5.

(Potvrda o privremenom oduzimanju predmeta)

- (1) Kada policijski službenik vrši privremeno oduzimanje predmeta na osnovu ovlaštenja iz člana 4. tačka a) ove Uredbe, obavezan je izdati potvrdu o privremenom oduzimanju na Obrascu broj 1. koji je sastavni dio ove Uredbe.
- (2) Kada policijski službenik vrši privremeno oduzimanje predmeta na osnovu ovlaštenja iz člana 4. tač. b), c), d) i e) ove Uredbe, obavezan je izdati potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta koja se nalazi na Obrascu broj 2. koji je sastavni dio ove uredbe.
- (3) Potvrde o privremenom oduzimanju predmeta iz st. (1) i (2) ove Uredbe sadrže: zaglavlje nadležne organizacione jedinice; broj; datum: pravni osnov izdavanja potvrde; naziv; pravni osnov privremenog oduzimanja predmeta; podatke o licu od kojeg je predmet oduzet; popis i karakteristike oduzetih predmeta koje ga razlikuju od ostalih predmeta; mjesto gdje su pronađeni privremeno oduzeti predmeti; mjesto gde su privremeni oduzeti predmeti pohranjeni; ime i prezime i potpis lica od kojeg su privremeno oduzeti predmeti; ime i prezime, potpis i broj policijske iskaznice policijskog službenika koji je izvršio oduzimanje i pečat.
- (4) Ako lice odbije ili nije u mogućnosti potpisati potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta, policijski službenik će to zabilježiti na potvrdi.

Član 6.

(Evidencija privremeno oduzetih predmeta)

- (1) Evidencija privremeno oduzetih predmeta sadrži: redni broj; ime i prezime lica od kojeg su oduzeti; adresa lica od kojeg su oduzeti; datum oduzimanja; vrsta oduzetih predmeta; razlog oduzimanja; datum i mjesto deponovanja; postupak sa privremeno oduzetim predmetima; ovlašteno službeno lice koje je preduzimalo radnje; primjedba.
- (2) Evidenciju privremeno oduzetih predmeta vodi rukovodilac smjene u policijskoj stanici i policijskom odjeljenju u